

Del 2
*Vår blodiga historia:
Kalla kårar och
maskeradbal*

Annika Meijer
Illustrerad av Lina Blixt

ISBN: 978-91-89083-13-4

Lärohandledning

Nu har du fått lärohandledningen till ***Vår blodiga historia – kalla kårar och maskeradbal*** i din hand. Boken innehåller sex historiska berättelser som du kan arbeta med på flera olika sätt, och här får du förslag på hur du kan arbeta med texterna i din undervisning. Tanken är att handledningen ska hjälpa dig att hitta kreativa och roliga sätt att arbeta med skönlitterära texter. Med hjälp av handledningen kan du som lärare hitta fler vägar till att på ett lustfyllt sätt utveckla dina elevers läslust, språk, förståelse och kunskap. Lärohandledningen ger tips på hur du kan använda berättelserna i ämnena svenska, historia och bild.

Förhoppningen är att boken ska väcka elevernas nyfikenhet att lära sig om sin historia. Du kan med fördel koppla texterna till din historieundervisning och sätta in händelserna i rätt tidsepok, på det sättet får du också in skönlitterära berättelser i SO-undervisningen.

Här nedan finns olika förslag på uppgifter. Du vet bäst vad som passar just din grupp. Du kan variera mellan att ha högläsning eller låta eleverna läsa enskilt, i par eller i grupp.

Först i lärohandledningen kommer övningar som passar till alla berättelser. Till varje berättelse följer sedan en begreppslista, läsförståelsefrågor och förslag på aktiviteter att göra efter läsningen av respektive text.

Lärohandledningen är skriven utifrån kursplanerna i svenska, historia och bild och de kunskapskrav som är kopplade till dessa ämnen.

Varför läsa *Vår blodiga historia*?

Att koppla ihop verkliga händelser och sätta in dem i skönlitterära berättelser är ett fantastiskt sätt att väcka nyfikenhet för att lära. Det är också en bra väg till att förstå vår historia och hur vi människor påverkas av händelser som vi varit med om.

De sex berättelserna tar även upp andra ämnen som rädsla, mod, vänskap, död, genus, identitet och andra existentiella och etiska frågor som kan leda till många spännande samtal.

Det finns stora möjligheter att diskutera texterna på många olika plan. I ämnet svenska kan man arbeta med både ordförståelse och läsförståelse. I lärarhandledningen finns förslag på hur du kan arbeta med ord och begrepp. Här finns också läsförståelsefrågor som behandlar förståelsen både "på raden, mellan raderna och bortom raderna".

Tanken med övningarna är att öka elevernas förståelse och medvetenhet av texterna, samt att fördjupa sig i de aktuella historiska händelserna. Att boken är skriven på ett fängslande men också lättillgängligt sätt, möjliggör för alla elever att delta i läsningen och förstå vad de läst eller hört. De kan ta till sig texten och medverka i diskussioner och övningar kring innehållet.

Ytterligare en anledning att läsa "Vår blodiga historia" är att berättelserna är innehållsrika. En fördel kan dessutom vara att läsningen tar relativt kort tid i anspråk. Den faktadel som följer efter varje berättelse ger ytterligare en dimension.

Är det sant?

Går "Vår blodiga historia" att använda i historieundervisningen?

Efter varje avsnitt har författaren Annika Meijer lagt in ett kapitel som hon kallar "Fasliga fakta". Här får man fördjupa sig mer i ämnet och Annika tar även upp frågor som rör ämnet källkritik. Är detta verkligen sant? Är det en skröna? Vad säger forskningen?

Annika Meijer har bland annat hämtat fakta från en rad pålitliga källor, till exempel historiska artiklar och museer. Här är det viktigt att göra klart för eleverna att de läser en skönlitterär berättelse och forskarna kanske inte alltid håller med om detaljerna i texten. När eleverna läser mer om själva händelsen får de förmodligen andra kunskaper och lärdomar. De får då ta del av vad historieforskarna har kommit fram till. Här bör du och eleverna vara uppmärksamma och använda källkritiskt tänkande. Det blir ju också tydligt när ni läser "Fasliga fakta".

Förslag på övningar/uppgifter som man kan göra inom ämnena svenska, SO och bild

Gör en tankekarta

Innan läsningen kan man med hjälp av en tankekarta ta reda på vad eleverna redan kan om den historiska händelsen. Efter läsning, eller lyssning, kan de ta reda på mer fakta om händelsen. I läroböckerna brukar det gå att hitta fakta om händelserna som Annika Meijer berättar om i sin bok. Söker eleverna på nätet måste man förstås vara uppmärksam på vilken källa man använder sig av.

Efterhand fyller eleverna sedan på tankekartan med det nya som de lär sig. Tankekartan kan man sedan ha som stöd för minnet och som hjälpmedel i de flesta övningar som beskrivs här.

Olika skrivtyper

Faktatext

Träna på att skriva faktatexter om händelsen med hjälp av stödord och/eller bilder. Gå då igenom vad som krävs för att en faktatext ska vara bra skriven, genom till exempel checklistor och exempeltexter på olika nivåer.

Berättande text

Låt eleverna skriva berättande texter som är inspirerade av berättelserna.

- Berätta fortsättningen på historien, vad hände sedan?
- Skriv nya slut, stanna på ett lämpligt ställe och låt eleverna fantisera ihop ett eget slut. (Om man väljer denna uppgift bör man förslagsvis inte läsa det riktiga slutet på berättelsen. Den får man spara tills eleverna läst upp sina berättelser.)
- Lägg in en ny, påhittad vändpunkt som gör att vår historia förändras. Ex: Vad hade hänt om Tor och Nils (Blod och brand) hade öppnat porten i ringmuren och släppt in alla bönder?
- Använd bilderna i boken och låt eleverna "gå in i bilden". Låt dem ta hjälp av några av sina sinnen för att beskriva miljöer, personer och händelser. Vad händer? Vad ser man? Vad hör man? Vad luktar det? Vad känner och tänker personerna i berättelsen?
- Använd någon av figurerna som finns i berättelserna och berätta mer om dem och deras historia, de får en egen berättelse och ett eget liv.

Här är några exempel på personer som kan vara intressanta att skriva om i en ny text:

Kalla kårar:

Vad hände med Sverre sedan? Hur blev det när de gått över Stora Bält och nådde fastlandet och Köpenhamn? Berätta hans historia. Kom han hem igen?

Gäst hos djävulen:

Vad hände med Hanna? Hur levde hon sitt liv? Förde hon den helande kraften vidare? Hämnades hon på fogden?

Lek med tanken att Elin och Hanna lyckas rymma. Hur gick rymningen till och hur levde de sedan?

Styrka mod och list:

Berätta om Mettes liv efter att hon fick vara med i snapphanebandet.

Var hon med och hjälpte till vid anfallet mot Svens läger vid bron?

Träffade hon soldaten som hjälpte henne? Vad hände?

Elden är lös!:

Mattis blev ju anklagad, och dömd, för att han inte gjorde sitt jobb som brandvakt. Vad hände med honom? Hur såg han på saken?

Kulknappen:

Hur blev Gretas liv? Blev hon fältskär? Vandrade de hem med övriga svenska soldater i Karl XII likfärd?

Maskeradbalen:

Hur gick det till när Johan Jacob Ankarström och hans kumpaner försökte komma undan poliserna?

Brev

Låt eleverna skriva brev. De kan själva skriva brev till någon av personerna som är med i berättelserna. Eller så får eleverna kliva in i en av karaktärerna och låta den personen skriva ett brev. Här nedan följer några exempel:

Kalla kårar:

- Sverre skriver brev hem och berättar varför han rymde och vad han varit med om.
- Karl X Gustav skriver brev hem till sin Drottning Hedvig Eleonora där han berättar vad han har bestämt sig för att göra. Här kan han exempelvis berätta om sina känslor inför detta. Var han tveksam? Var han säker? Trodde han att han skulle överleva?

Gäst hos djävulen:

- Elof inser sitt misstag och skriver ett brev till Elin.
- Hanna skriver ett brev till männen som dömer Elin där hon berättar sanningen och argumenterar för att hon ska släppas.

Styrka, mod och list:

- Mette skriver ett brev till barn på 2000-talet och berättar om sitt liv.

Elden är lös:

- Lovisa skriver till sin pappa och berättar om elden på slottet.
- Mattis skriver ett brev till kärlek Birgitta från fängelset.

Kulknappen:

- Greta skriver till sin mamma och berättar om sitt liv.
- Fredrik av Hessen skriver och berättar sin stora hemlighet.
Det var han som bestämde att man skulle göra sig av med Karl XII.

Maskeradbalen:

- Anckarström skriver ett brev till sina kamrater och berättar om hur de ska utföra mordet.

Koppla ihop med tidningstexter

Skriv en nyhetstext om händelsen. Om man vill göra ännu mer kan man göra ett helt uppslag med händelsen eller ta med flera av händelserna i boken.

Eleverna kan exempelvis fler artiklar, reportage, annonser, notiser, dagens ros/ris och insändare.

Muntliga övningar

Intervju

Eleverna kan göra fiktiva intervjuer där de exempelvis intervjuar:

- Någon person som är med i "Vår blodiga historia" ex Sverre som ska gå på isen, Hanna, Elin i Backen, fogden som dömer Elin, Mette, Carl Magnus, Oskar som räddar änkedrottningen när det brinner Greta som är fältskärens dotter, Love som arbetade på balen när Gustav III sköts.
- Olika forskare som är experter på händelsen.

Dramatisera

Låt eleverna uppleva det roliga i att dramatisera. Det är en lärorik och utvecklande metod i skolarbetet. Här kommer några förslag på vad ni kan dramatisera:

- Dramatisera själva händelsen.
- Dramatisera ett inslag på nyheterna och att reportern gör ett reportage på plats.
- Dramatisera en fortsättning på berättelserna. Vad hände sedan?
- Dramatisera ett nytt slut, förändra historien. Här får man hitta en lämplig utgångspunkt.
- Dramatisera en ny, påhittad vändpunkt, som gör att vår historia förändras.
Ex) Vad hade hänt om isen inte hade burit Karl X Gustav och hans mannar (Kalla kårar)? Var det svenskar som sköt Karl XII (Kulknappen)?
Hur tror ni att det gick till och varför?

Heta stolen

En elev låtsas vara en av karaktärerna i berättelserna. Gruppen får ställa frågor till karaktären, som i sin tur svarar på frågorna. Här får de försöka använda den fakta de har. Givetvis är det även tillåtet att använda sin fantasi för att svara på bästa sätt.

Ex) *Fråga till Karl X Gustav: Var du rädd när du bestämde att ni skulle gå på isen över Lilla och Stora Bält?*

Fråga till Mette som är snapphane: Var du rädd när du blev tillfångatagen?

*Varför tycker du att det är rätt att din pappas rövarband stjal?
Ångrar du hur du agerade i ditt möte med Carl Magnus?
Fråga till Nordenstierna: Vad gjorde du egentligen med knappen?
Fråga till Anckarström: Varför sköt du Gustav III?
Borde du gjort på något annat sätt?*

Arbeta med ord och begrepp

Med andra ord

Skriv ner begreppen på olika kort och lägg korten i en hög med den blanka sidan uppåt. Låt eleverna förklara begreppet utan att säga vilket det är. Den som lyckas lista ut vilket begrepp det handlar om får begreppskortet. På så sätt kan man räkna poäng om man vill.

Memory

Läraren eller eleverna skapar memorykort, ett kort med begreppet och ett kort med förklaringen. Sedan läggs alla kort med den blanka sidan uppåt och sedan gäller det att hitta paret och minnas var korten ligger.

Bingo

Skapa en bingobricka med begreppen. Bingoutroparen ger förklaringen och eleverna kryssar de begrepp som fått sin förklaring. Här gäller det att få en hel rad ikryssad. Man kan få bingo både lodrätt och vågrätt. Du kan med fördel använda elever som bingoutropare.

Fråga, fråga, byt

Skriv ner ett begrepp på ett kort och en förklaring på begreppet på ett annat. Gör lika många kort som elever. Eleverna kan vara med och skapa dessa kort. Dela sedan ut ett kort till varje elev. Eleverna går omkring i klassrummet och pratar med varandra (parvis). Elev 1 säger begreppet och elev 2 ger förklaringen. Eller så väljer man att göra tvärtom, ge förklaringen först. Om båda eleverna i paret kan förklara eller säger rätt ord byter de kort, om inte behåller de sina kort och går vidare till nästa.

Para ihop bild, begrepp och förklaring

Eleverna är 2–4 st/grupp och sedan skriver de förklaringar till begreppen. De försöker också hitta bilder till de ord som det passar att ha en bild till. Därefter byter grupperna sina kort och parar ihop rätt bild, förklaring och begrepp.

Kortet på pannan

Eleverna är 3–4 st/grupp. Begreppskorten ligger i en hög på bordet och varje elev tar ett kort och håller det mot sin egen panna. Den elev som börjar ställer en "ja eller nej-fråga" till de andra för att försöka att lista ut vilket begrepp som är skrivet på kortet. Turen går sedan vidare till nästa. När en elev kommer på sitt begrepp lägger man ner det framför sig och tar ett nytt. Ibland kan det behövas ledtrådar från klasskompisarna.

Kahoot

Läraren eller eleverna gör sina egna frågor om begreppen och skriver fyra svarsalternativ. Sedan spelar man Kahoot.

Öka förståelsen för texten

Läsförståelsefrågor

Frågorna i handledningen behandlar texten på olika sätt.

- **På raderna:** här hittar läsaren svaret direkt i texten.
- **Mellan raderna:** här handlar det om att läsaren med hjälp av texten måste kunna dra egna slutsatser och läsa "mellan raderna".
- **Bortom raderna:** här tänker läsaren själv vidare och reflekterar över texten med hjälp av egna erfarenheter, tankar och känslor kopplade till texten.

Textkopplingar

Under läsningen kan man arbeta med textkopplingar. Om man läser högt kan man göra gemensamma textkopplingar och du kan då modellera för dina elever och visa olika sätt att göra kopplingar till texter. Läser eleverna själva, kan man arbeta på samma sätt och diskutera efter varje kapitel. Man kan också stanna på vissa ställen i texten som du som lärare har bestämt i förväg. Gör kopplingar till:

- **Text till själv,** här kopplar läsaren innehållet i texten till något man själv varit med om.
- **Text till text,** läsaren kopplar händelseförloppet till något man läst i en annan bok eller sett i en film eller hört i en berättelse.
- **Text till världen,** läsaren kopplar händelseförloppet till en händelse som skett. Det kan vara något som hänt nära, till exempel på skolan eller något man läst eller sett på nyheterna.

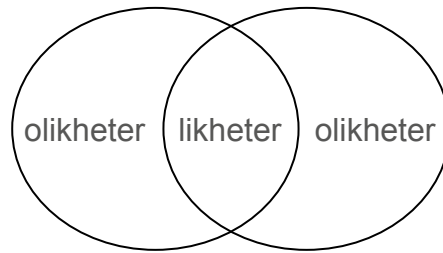
Boksamtalsfrågor

Man kan ta hjälp av Aidan Chambers bok "Böcker inom oss" för att få tips på bra samtalsfrågor som passar in på alla texter. Du kan också hitta exempel på dessa frågor på nätet. Vill man hellre använda ett digitalt hjälpmedel finns det en gratis app som heter "Boksamtal". Appen använder eleverna för att fördjupa sig kring texterna.

Lässtrategier

Det kan vara bra att använda sig av olika strategier för att få hjälp att förstå texten bättre men kom ihåg att det är textens innehåll som är det viktiga, inte själva strategin. Fokus ska alltid ligga på innehållet.

Låt eleverna förutspå vad texten kommer att handla om. Vad vet de sedan innan? Ta hjälp av titeln och bilderna som finns i boken. Stöter eleverna på ett ord de inte förstår och som de heller inte kan lista ut betydelsen av kan de stanna upp i sin läsning. De kan fråga lärare, klasskamrater eller leta efter ordet i ett lexikon eller använda digitala hjälpmedel. Om eleverna inte förstår ett begrepp eller en mening, ska de backa i texten och läsa om det de inte förstod. Låt eleverna träna på att sammanfatta berättelserna.

Venndiagram

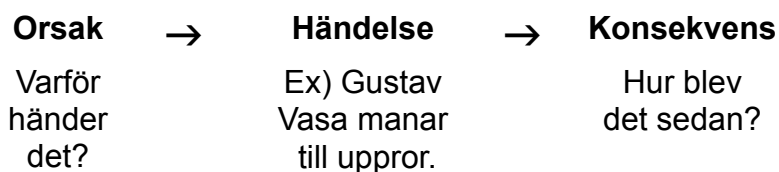
Ett Venndiagram kan vara en bra metod att använda sig av när man vill att eleverna ska jämföra någonting. Det ger en tydlig och enkel bild av likheter och olikheter.

Ex: Skillnad/ likhet mellan kvinnor och män på drottning Kristinas tid.

Ex Skillnad/ likhet mellan kvinnor på Kristinas tid och nutid.

So – Orsak och konsekvens

Sätt in händelsen i ett samband. Vad orsakade händelsen och vad blev konsekvensen?

SO – Tidslinje

Låt eleverna göra en historisk tidslinje där de sätter in händelserna vid rätt tidpunkt.

Att använda färdiga bilder eller elevernas egna bilder som sedan placeras vid rätt årtal är ett alternativ.

SO/Sv – Begreppskedjor

Skriv ut de begrepp som tillhör varje kapitel i berättelsen och låt eleverna lägga sambandskedjor. Här kan de med fördel arbeta i grupp. Uppgiften är att kunna förklara sambandet mellan begreppen. De ska försöka att skapa en så lång sambandskedja som möjligt. Eleverna i gruppen får tänka tillsammans och sedan förklara för en annan grupp eller för hela klassen.

Bilduppgifter

Serie

Välj ett avsnitt ur berättelserna och låt eleverna illustrera den händelsen med hjälp av en seriestrip. Serien kan ha olika antal rutor. De kan teckna händelserna som de beskrivs eller så kan de välja att göra en serie med en humoristisk och historisk tvist. Kanske överlever Gustav III maskeradbalen.

Illustrera en känsla

Ibland beskriver inte författaren personernas olika känslor. Läs ett avsnitt där eleverna får fundera över vilka känslor personerna kan ha och låt sedan eleverna välja en känsla att illustrera. Här kan man till exempel blanda olika tekniker.

Illustrera avsnitt i boken

Plocka ut ett lämpligt avsnitt och låt eleverna illustrera avsnittet.

Finn fem fel

Uppgiften är att eleverna ska illustrera en av händelserna, men de ska smyga in fem faktafel i bilden. När bilderna är klara får de titta på sina kamraters bilder och försöka hitta de fem felen. För att eleverna ska få inspiration kan du visa den kända tavlan som Gustaf Cederström. Tavlan heter *Karl XII:s likfärd* och är ingen historiskt exakt skildring av likfärden. Här är också ett ypperligt tillfälle att prata med eleverna om källkritik.

Reklam

Låtsas att kungligheterna deltar i en tävling där man ska kora den bästa regenten. Hur skulle deras "reklambilder" se ut? Man kan gärna titta på nutidens valaffischer. Här kan man arbeta med både bild och text och om man har tillgång till digital teknik kan det vara roligt att använda det. För att de ska få lite mer idéer tar eleverna reda på fakta om den historiska person de arbeta med. Ex Karl X Gustav - en i dubbel bemärkelse stor regent i Sveriges historia. Gustav III - Välkomna på en pang-maskerad!

Eleverna kan göra en affischer med efterlysningar på någon av personerna i berättelserna, till exempel på "häxan" Elin i Backen. Eller på Gustav III:s mördare.

Introduktion av boken

Innan ni börjar läsa berättelsen är det bra att starta med att studera bokens omslag.

Eleverna kan arbeta i par och diskutera frågorna. Efter det lyfter man frågorna i helklass. Här kommer förslag på frågor till omslaget:

- Vad ser ni på bilden?
- Vad tycker ni om färgerna på bilden?
- Vilken betydelse kan färg ha?
- Vad känner ni när ni tittar på bilden?
- Skulle ni vilja ändra något på bilden?
- Blir ni sugna på att läsa boken? Varför/varför inte?
- Vad tror ni att boken handlar om?
- Vilken tid utspelar den sig i?
- Vilka frågor uppstår när ni ser omslaget? Vad vill ni veta?

Källkritik

Gemensam diskussion om källkritik innan man börjar läsa boken:

Eleverna bör vara medvetna om att skildringarna i "Vår blodiga historia" är inspirerade av verkliga händelser, men man ska också komma ihåg att det är en skönlitterär berättelse där mycket är fantasi för att skapa en spännande historia.

Ha en gemensam diskussion om hur mycket man kan lita på en skönlitterär text när det gäller fakta. Vad bör man göra för att få hela bilden av hur det gick till? Vad kan saknas i en skönlitterär text i jämförelse med en faktatext? Varför är det så tror ni?

1658

Kalla kårar

Innan läsning

- Vad vet ni om Karl X Gustavs tåg över Lilla och Stora Bält? Börja med att brainstorma och gör en tankekarta tillsammans. Man kan till exempel arbeta i par eller grupp först och sedan lyfta i helklass.
- När inträffade tåget över Bält? Placera in händelsen på tidslinjen.

Ord och begrepp som förekommer i kapitlet

Se avsnittet Arbeta med ord och begrepp för tips på aktiviteter.

förvridet
krampaktigt
iskrystaller
etsa sig fast
fältläger
hårdade
frostbitna
obarmhärtig
märg och ben
yllemantel
gudsförgättna
åkarbrasa
tära på förråden
härsken
tjälfrusen
lortig
loppbiten
smedsgesäll

valkiga
ässjan
narig och stram hud
kall kåre
tältläger
fältmarskalk
riksamiral
legoknektar
gryningen
vänstra kolonnen
hären
strandlinjen
bajonett
infanteri
eldgivning
tvåfrontsrig
luggslitna
persedlar

socken
odefinierbart
vänsterflanken
pik
rämna
kråksparkarna

Fasliga fakta

fasliga fakta
senvinter
midjemått
abdikerade
feberfrossa
regent
provins
fornstora
innovativ
krigslist

Läsförståelsefrågor

1. Tror du att Eskil och Sverre var nära vänner? Berätta hur du tänker och försök att hitta bevis i texten som du grundar dina tankar på.
2. Vilka ställen i berättelsen pekar på att det var vanligt att soldater frös ihjäl?
3. Varför tror du att Sverre rymde och anslöt sig till den svenska armén?
4. Nu ångrar han att han rymde, varför ångrar han sig?
5. Vad längtar han efter? Vad längtar du efter?
6. Jämför ditt liv med Sverres liv. Hitta både skillnader och likheter.
7. När Sverre får höra att de ska marschera på isen blir han rädd. Vad är det som gör honom orolig? Hitta minst tre orsaker.
8. Varför säger han "Jag är en fjäder. Alldeles liten, lätt och stilla svävar jag fram"?
9. Sverres hjärta dunkar som en stridstrumma. Har du varit med om det? Berätta!
10. Vad gjorde danskarna när de såg den svenska hären tåga över Lilla Bält? Varför?
11. Den svenske kungen Karl X Gustav var inte nöjd trots att de vann slaget på Fyn. Varför?
12. Hur kom det sig att den svenska hären bröt upp i en hast natten till den 6 februari 1658?
13. Sverre sprang fram för att hjälpa Urban när han och hans hästar höll på att gå igenom isen. Har du tror du att du skulle agerat i den situationen?
14. I slutet av berättelsen når Sverre och Hjalmar fastlandet. Vad tror du hände med dem sedan?

Fasliga fakta

1. Vid freden i Roskilde var det extra viktigt för Sverige att få landskapen Bohuslän, Halland, Skåne och Blekinge. Varför var det viktigt?
2. Varför skulle man förmodligen inte kunna gå över Stora och Lilla Bält idag?
3. Vad tycker du? Var det modigt och djärvt att gå över isen eller var det mest en våghalsigt och mycket farligt beslut?

Efter läsning

- Kan eleverna se några likheter mellan pesten och nutida händelser? Använd gärna ett venndiagram.
- Eleverna får sammanfatta och återberätta texten med hjälp av stödord.
- Eleverna, eller du, skriver meningar som är sanna eller falska. Skriv på kort. Sedan får eleverna sortera meningarna i två högar.

1669

Gäst hos djävulen

Innan läsning

- Vad vet ni om häxprocessen i Sverige? Börja med att brainstorma och gör en tankekarta tillsammans. Man kan till exempel arbeta i par eller grupp först och sedan lyfta i helklass.
- Mellan vilka år inträffade häxprocessen? Placera in händelsen på tidslinjen.

Ord och begrepp som förekommer i kapitlet

Se avsnittet Arbeta med ord och begrepp för tips på aktiviteter.

kalva
sysslor
späda
mortla
ta udden av
kåsa
Blåkulla
trollpacka
förstubron
sporrsträck
knektar
förnäm
landshövdingen
navelsträng
jordeliv

allomfattande
hin håle
anständigt
maskopi
tova ull
seldon
fogde
högburet
häxprov
särk
armlän
skådeplats
rättegång
otukt
kätter

helandets kraft
bål
varsel
bergskristall

Fasliga fakta

avrättades
djävulsmärke
amulett
tortyr

Läsförståelsefrågor

1. Vad är det som gör att Hanna har ett så klart minne av när den här dagen utspelar sig?
2. Du ska göra en personbeskrivning av Elin i Backen. Hur tänker du att hon ser ut? Vad har hon för egenskaper? Beskriv henne så noga du kan.
3. Vad gjorde Elin och Hanna för att försöka hjälpa Maja och barnet?
4. Varför dog barnet och Maja?
5. Vad är det som gör att Elof säger att Elin är en trollpacka när barnet och Maja inte överlever?
6. Elof säger "Jag ska se till att du hamnar där du hör hemma din ... HÄXA!". Var menar han att hon ska hamna?
7. De män som vill hämta Elin säger att hon givit barnet till djävulen som ett bevis på deras förbund. Vad pratar de om för slags förbund?
8. Vad menar Elin när hon säger att om Gud vill att hans avbild ska vandra på jorden ska han se till att ofödda inte kommer ut med navelsträngen runt halsen?
9. Varför är det så hemskt att på den här tiden säga att Gud inte är vatten värd?
10. Hur skulle man reagera idag om någon sa så?
11. Hur tror du att Elin kände när de tog henne?
12. Vad skulle hon ha sagt och gjort för att klara sig tror du?
13. Hur kommer det sig att ingen i byn protesterar när de behandlar Elin illa?
14. Hur tror du att du skulle du agerat?
15. Kan du hitta någon anledning till att byborna borde protestera mot att just Elin anklagas för att vara en ond häxa?
16. En händelse som beskrivs är pojken Hans vittnesmål. Tror du att det han säger är sant? Motivera!
17. Det är många som sprider elaka rykten om Elin. Hur kommer det sig att det är så lätt att få igång ett rykte?
18. Vad är ett häxprov och vad innebär det?

19. Hur kom det sig att Elin flöt? Varför sjönk hon inte, vad tror du?
20. Hanna protesterar i slutet av berättelsen och försöker berätta sanningen. Skulle du våga göra det Hanna gjorde?
21. Den dagen som Elin bränns på bål är det många där. Varför tittade man på sådant? Vilka känslor har människorna som tittar på Elins bål?
22. Hur tror du att Hanna hämnades på fogden?

Fasliga fakta

1. Varför blev kvinnor anklagade för att vara häxor?
2. Vad kunde de kvinnor som blev anklagade för att vara häxor vänta sig?

Efter läsning

- Kan eleverna se några likheter mellan snapphanarna och nutida händelser? Använd gärna ett venndiagram. (gerillarörelser)
- Eleverna får sammanfatta och återberätta texten med hjälp av stödord.
- Eleverna, eller du, skriver meningar som är sanna eller falska. Skriv på kort. Sedan får eleverna sortera meningarna i två högar.

1674

Styrka, mod och list

Innan läsning

- Vad vet ni om Snapphanarna? Börja med att brainstorma och gör en tankekarta tillsammans. Man kan till exempel arbeta i par eller grupp först och sedan lyfta i helklass.
- När utspelade sig detta? Placera in händelsen på tidslinjen.

Ord och begrepp som förekommer i kapitlet

Se avsnittet Arbeta med ord och begrepp för tips på aktiviteter.

glänta

åsen

snapphanarna

bakhåll

snapphaneklanen

fälla

lurpassade

beslagtagit

krigskassa

okrönte

bördan

riksdaler

gniden

pengapung

harnesk

lortiga

snapphane-yngel

vapenfett

rovor

sturskt

koppärriga

fjärran

skalken

tjuvanäste

parasiter

spionera

skymtats

Fasliga fakta

Freden i Roskilde

gerillasoldater

frihetskämpar

göra livet surt för

Läsförståelsefrågor

1. Vilka är anledningarna till att Mette ligger i gläntan och kikar på bakhållen?
2. På vilka sätt behandlades pojkar och flickor i Mettes närhet?

3. Hur låter snapphanarnas signal?
4. Mette tycker att det är bra när vagnar och deras förare går i fällan. Varför?
5. Varför bor snapphanarna i skogen?
6. Det är en man som kör vagnen rakt in i fällan. Vad tycker du om sättet som de behandlade mannen på? Motivera!
7. Tycker du att man kan försvara att Peder och hans mannar rövar från människorna som passerar? Motivera!
8. Det bildas en pöl vid mannens fötter. Vad är det?
9. Vad menar Peder när han säger: "Och om någon frågar ska du berätta hur snäll jag är. Ingen ska säga att Peder Pedersen är en gniden jävel, kom ihåg det!"
10. Mette puttats ner i en myrstack, hur skulle du ha tänkt då? Skulle du ha förrått dina nära och kära?
11. Vad menar Carl Magnus när han säger: "Nu ska nog valpen skälla, ska ni se"?
12. Vad hände med Anders, Jon och Carl Magnus när Mettes pappa och hans snapphaneband kom tror du?
13. Varför tycker Peder att det är bra att Mette sa att deras läger låg vid bron?
14. Hur kommer det sig att Peder tycker att det är dags att hon får veta hur en kvistvägg fungerar?

Fasliga fakta

1. Varför blev många snapphanar?
2. Vad betyder det att göra livet surt för någon?
3. Vad tyckte Karl XI om snapphanarna?

Efter läsning

- Eleverna får sammanfatta och återberätta texten med hjälp av stödord.
- Eleverna, eller du, skriver meningar som är sanna eller falska. Skriv på kort. Sedan får eleverna sortera meningarna i två högar.

1697

Elden är lös

Innan läsning

- Vad vet ni om branden på slottet Tre Kronor? Börja med att brainstorma och gör en tankekarta tillsammans. Man kan till exempel arbeta i par eller grupp först och sedan lyfta i helklass.
- När utspelade sig detta? Placera in händelsen på tidslinjen.

Ord och begrepp som förekommer i kapitlet

Se avsnittet Arbeta med ord och begrepp för tips på aktiviteter.

stopet
brandvakt
tvättpigor
kånka
kraftpaket
rapp
kruset
feg lort
stamma
flacka
adelskvinnor
rådsherrar
lugn före storm
eldstäder
matos
silverservis
brandmästaren
flygel
glupska

takbjälkar
kökspigor
drängar
tjänstefolk
borggården
trossbottnar
innertak
skytteltrafik
plymer
hjärtskärande
änkedrottning
vidunderlig
sänghimmel
kalabalik
sillstuga
famla i blindo
sotflagor
man ur huse
inferno

gobelänger
provinser
ruin

Fasliga fakta

löpeld
förlopp
slump
moral
teorier
spekulationer
stadsvakt
persedlar
liktornar
tjänstefel
gatlopp
djävulsbibeln

Läsförståelsefrågor

1. Vilken relation har Oskar och Mattis?
2. Vad händer inuti Oskar när Kerstin är i närheten?
3. Vad tror du att Mattis dricker?
4. Vad betyder uttrycket "lugn före storm"?
5. Vad tror du hade hänt om Oskar inte sprungit och varnat brandmästaren Sven?
6. Hur såg brandförloppet ut?
7. Oskar springer mot elden för att rädda sin syster Lovisa. Hur tror du att du skulle ha agerat i den situationen?
8. Har du varit så rädd att dina knäskålar skallrar? Berätta!
9. Hur kommer det sig att änkedrottningen Hedvig Eleonora inte har
10. räddat sig själv?
11. Varför kan inte Oskar hjälpa Hedvig Eleonora?
12. Hur kommer det sig att baron Sparre och löjtnant Blixt tar de kungliga juvelerna?
13. Varför tror du att det kändes viktigt att rädda den redan döde kungen Karl XI undan branden?
14. Vad menar gubben som säger: "För tusen djävular, där föll kronorna av pfalzarna!" Vad menas med pfalzarna och vilka kronor syftar han på?
15. Vad var det som gick förlorat i branden?

Fasliga fakta

1. Vad kan tyda på att branden var anlagd?
2. Vilka teorier om brandens start finns det?
3. Vad tror du, skulle Mattis velat haft dödsstraff?
Eller var det ett bättre att han fick springa gatlopp och vara inlåst hela livet?
4. Vad tror du, hur startade branden? Fanns det någon som ville tända på?
5. Nu vet man att det faktiskt inte var en pojke som hette Oskar som kände brandröken (utan brandmästarens fru). Men OM det hade varit Oskar tror du att hans handlingar hade förändrat hans liv?

Efter läsning

- Jämför nutid och dåtid. Vad tror ni skulle hända om slottet brann idag?
- Eleverna får sammanfatta och återberätta texten med hjälp av stödord.
- Eleverna, eller du, skriver meningar som är sanna eller falska. Skriv på kort. Sedan får eleverna sortera meningarna i två högar.

1718

Kulknappen

Innan läsning

- Vad vet ni om Karl den XII:s död? Börja med att brainstorma och gör en tankekarta tillsammans. Man kan till exempel arbeta i par eller grupp först och sedan lyfta i helklass.
- När utspelade sig detta? Placera in händelsen på tidslinjen.

Ord och begrepp som förekommer i kapitlet

Se avsnittet Arbeta med ord och begrepp för tips på aktiviteter.

sårade	karoliner	diagnos
lemlästade	fältskär	befälhavare
stridsdugliga	benröta	vördnadsfullt
klemande	kallbrand	livläkare
dekokter	åderlåtning	Fasliga fakta
belägring	halsböld	”Karolinernas
svenska hären	amputation	dödsmarsch”
fältläger	levrat	kåldolmen
fästning	bensåg	grustag
kapitulation	sakligt	analyserat
vinande kulor	bryskt	bragte
löpgravar	sågklingen	
beckkransar	kräsmagade	
briserade	misär	
	luttrad	

Läsförståelsefrågor

1. Hur gammal tror du att Greta är?
2. Vilka egenskaper tycker du att Greta har? Hitta bevis i texten som stöd för dina tankar.
3. Vad är en löpgrav och på vilket sätt tror du att löpgravarna skyddar?
4. Vilken relation har fältskär Brandström och Greta?
5. Vad är en fältskär?
6. En soldat levde farligt på många sätt. Kan du nämna några orsaker till att soldaterna led även om de inte sårades i strid?
7. Vad kan hända med kroppen när man drabbas av kallbrand?
8. Hur är någon som är kräsmagad?
9. Hur kan det komma sig att Greta gillar att hjälpa sin far trots att hennes dagar är fyllda av elände och mycket otäcka saker?
10. Skulle du kunna tänka dig att göra Gretas jobb? Motivera.
11. Vad dog kung Karl XII av?
12. Fredrik av Hessen var svåger till Karl XII. Hur är man släkt med varandra om man är svågrar?
13. Hur gick det till när Karl XII dog?
14. Vad var det som träffade Karl den XII i tinningen?
15. Hur kommer det sig att fältskären misstänker att någon av kungens egna mannar sköt honom?
16. Hur kommer det sig att fältskären säger åt Nordenstierna att han ska gömma och glömma knappen?
17. Tycker du att det är rätt att inte berätta om knappen?
18. Finns de tillfällen när kan det vara ok att undanhålla sanningen? Om ja, i vilka situationer får man ljuga/inte berätta sanningen?

Fasliga fakta

1. Hur slutade detta krig för Sverige?
2. Vad hände när man bar hem den döde kungen till Sverige?
3. Vad trodde man om kungens död? Han var ju odödlig? Eller?
Vad säger sägnen, hur kom det sig att han till slut dog?
4. Man har nu kommit fram till att kungen förmodligen dog av en fiendekula.
Men om man leker med tanken att det var en svensk som sköt, varför tror du att man ville bli av med kungen?

Efter läsning

- Eleverna får sammanfatta och återberätta texten med hjälp av stödord.
- Eleverna, eller du, skriver meningar som är sanna eller falska.
Skriv på kort. Sedan får eleverna sortera meningarna i två högar.

1792

Maskeradbalen

Innan läsning

- Vad vet ni om mordet på Maskeradbalen? Börja med att brainstorma och gör en tankekarta tillsammans. Man kan till exempel arbeta i par eller grupp först och sedan lyfta i helklass.
- När utspelade sig detta? Placera in händelsen på tidslinjen.

Ord och begrepp som förekommer i kapitlet

Se avsnittet Arbeta med ord och begrepp för tips på aktiviteter.

grevar	praktfulla	oxögat	kallskänkor
baroner	marsipankreationer	ordensstjärnan	kuskar
debut	sirlig	cape	kalabalik
korsettliv	krokan	pastellmaränger	lömsk
möda	lärling	vulgär	
venetianska	taburett	spenslig	Fasliga fakta
Versailles	spoling	kuttra	blodförgiftning
högburen	lönmördare	hovdam	hagel
droska	kurir	förlånade	flintlåspistol
vindlande	harnesk	livläkaren	sammansvärjning
dignande	revolution	arrestera	spöstraff
supé	maskprydd	flådiga	landsförvisades
lakej	flärdfullt	banketten	tryckfrihet
livréklädd	kontradansen	upplösningstillstånd	protestantismen

Läsförståelsefrågor

1. Hur känner Louise inför maskeradbalen? Varför känner hon så?
2. Hitta exempel i texten på hur man skulle se ut och vara klädd i slutet på 1700-talet?
3. Är Louise utklädd? Det är ju maskerad. Om ja, till vad är hon utklädd?
4. Gillar du maskerader? Motivera ditt svar.
5. Hur gammal tror du att Louise är ungefär?
6. Hur kan man se att kungen satsade mycket pengar på maskeradbalen?
7. När Love ska lämna över brevet till kungen är han missnöjd med sig själv. Hur kommer det sig?
8. Händer det att du hamnar i situationer som känns svåra
9. Vad står det i brevet som kungen får?
10. Av vilka anledningar vill man avsluta Gustav III:s tid på tronen?
11. Louise känner sig olik sin kusin Charlotte. På vilket/vilka sätt är de olika varandra?
12. Vad menar Louise när hon tänker att Charlotte är en pastellmaräng?
13. Varför bjuder inte Louise upp någon? Hon vill ju dansa...
14. Vilka likheter/skillnader hittar du mellan en fest idag och en fest 1792?
15. Vad betyder det att mannen i capen är en svart katt bland hermeliner?
16. Vilken väg tog mannen i capen när han flydde?
17. Varför tror du att mördaren/mördarna valde att slå till på maskeradbalen?
18. Balen blev inte riktigt som Louise hade hoppats på. Vad tycker du att hon verkar vara mest upprörd över när balen har avbrutits?

Fasliga fakta

1. Hur kom det sig att man kunde hitta den man som var skyldig till mordet?
2. Varför var Gustav III omtyckt av folket?
3. Hur kan vi än idag se spår av Gustav III:s handlingar?

Efter läsning

- Har eleverna andra exempel på ledare som avsatts med hjälp av mord/våld? Eleverna kan ta hjälp av internet och söka efter fakta.
- Eleverna får sammanfatta och återberätta texten med hjälp av stödord.
- Eleverna, eller du, skriver meningar som är sanna eller falska. Skriv på kort. Sedan får eleverna sortera meningarna i två högar.

Lärohandledningen är framställd av:
Nanny Rothman,
bibliotekspedagog och lärare i svenska/SO åk 1-7

Triumf förlag
Brahegatan 4,
114 37 Stockholm

Kontakt:
Katarina Ekstedt
katarina@triumfforlag.se
0730-61 19 000

www.triumfforlag.se
@triumfforlag
fwww.facebook.com/triumfforlag